

Hợp tác trong lĩnh vực y tế giữa Việt Nam và Angola

Hồ Diệu Huyền*

Viện Nghiên cứu châu Phi và Trung Đông, Viện Hàn lâm Khoa học Xã hội Việt Nam, 176 Thái Hà, phường Trung Liệt, quận Đống Đa, Hà Nội, Việt Nam

Ngày nhận bài 21/2/2022; ngày chuyển phản biện 26/2/2022; ngày nhận phản biện 18/3/2022; ngày chấp nhận đăng 23/3/2022

Tóm tắt:

Việt Nam và Angola đã thiết lập quan hệ ngoại giao chính thức từ ngày 12/11/1975. Sau 47 năm hợp tác, Angola đã trở thành một trong những đối tác quan trọng của Việt Nam tại khu vực châu Phi. Hợp tác y tế giữa 2 quốc gia được hình thành kể từ khi 2 nước ký kết Hiệp định hợp tác trong lĩnh vực y tế năm 1984. Bằng việc phân tích các nguồn tài liệu có liên quan, nghiên cứu hướng đến việc đánh giá về thực trạng hợp tác y tế giữa 2 quốc gia trên các lĩnh vực như: trao đổi chuyên gia, hỗ trợ trang thiết bị y tế và hợp tác trong công tác phòng, chống dịch bệnh, qua đó rút ra bài học kinh nghiệm về tiềm năng hợp tác giữa Việt Nam và Angola trong tương lai. Thời điểm hiện tại, Chính phủ Angola vẫn đang có nhu cầu mở rộng và đẩy mạnh hơn nữa trong hợp tác trao đổi chuyên gia y tế, huy động sự hỗ trợ trang thiết bị y tế và phòng, chống dịch bệnh từ Việt Nam. Trong thời gian tới, nếu hạn chế được các rào cản, phát huy được các tiềm năng, triển vọng quan hệ hợp tác song phương trong lĩnh vực y tế sẽ đạt được nhiều thành công hơn nữa.

Từ khóa: Angola, chuyên gia, hợp tác, Việt Nam, y tế.

Chỉ số phân loại: 5.13

1. Đặt vấn đề

Việt Nam và Angola đã thiết lập quan hệ ngoại giao chính thức từ ngày 12/11/1975, đúng một ngày sau khi Angola tuyên bố độc lập. Trước đó, Chủ tịch Đảng Lao động Angola Agostinho Neto đã có chuyến thăm Việt Nam vào tháng 8/1971. Việt Nam lập Sứ quán thường trú tại Angola vào năm 1976. Tuy nhiên, năm 2000 Sứ quán được chuyển sang Nam Phi, đến năm 2002 mới quay trở lại Luanda. Về phía Angola, khi chưa có Sứ quán tại Việt Nam, Sứ quán Angola thường trú tại Bắc Kinh kiêm nhiệm cả công việc ở Việt Nam. Sau 36 năm thiết lập quan hệ ngoại giao thì đến ngày 15/2/2012, tại Hà Nội, Đại sứ quán Angola đã được chính thức khai trương và đi vào hoạt động. Việt Nam và Angola đã ký nhiều hiệp định hợp tác song phương về thương mại, kinh tế, khoa học, kỹ thuật [1]. Bảng 1 cho thấy, các hiệp định hợp tác đã được ký kết giữa Việt Nam và Angola trong giai đoạn từ năm 1978 đến nay.

Ngoài ra, còn có một số hiệp định như: Hiệp định hợp tác về phòng chống tội phạm, Hiệp định khuyến khích và bảo hộ đầu tư song phương, Hiệp định tránh đánh thuế hai lần... đang được 2 nước thương lượng và chuẩn bị các thủ tục để hoàn tất việc ký kết hợp tác. Những hiệp định, thỏa thuận đã ký năm 2008 đều được nước ta phê chuẩn, còn Angola thì mới chỉ phê chuẩn những hiệp định như: Hiệp định về hợp tác khoa học - kỹ thuật, Nghị định thư về hợp tác trong lĩnh vực dầu khí (tháng 3/2011), Hiệp định miễn thị thực cho hộ chiếu ngoại giao và công vụ (tháng 2/2012). Không chỉ ở cấp nhà nước, mà giữa các tổ chức, doanh nghiệp 2 nước cũng thường xuyên có những hoạt động hỗ trợ, hợp tác. Tháng 2/2012, nhân chuyến thăm Việt Nam của Phó Tổng thống Angola, doanh nghiệp Việt Nam và Angola đã cùng ký kết hợp đồng xây

Bảng 1. Thống kê các hiệp định hợp tác giữa Việt Nam và Angola.

STT	Tên Hiệp định hợp tác	Năm ký kết
1	Hiệp định hợp tác thương mại	Năm 1978
2	Hiệp định khung về hợp tác kinh tế - thương mại, văn hóa và khoa học - kỹ thuật	Năm 1979
3	Hiệp định hợp tác giữa Đảng Cộng sản Việt Nam và Đảng Lao động Angola (MPLA)	Năm 1983
4	Hiệp định đặc biệt về cử chuyên gia Việt Nam sang Angola	Năm 1984
5	Hiệp định hợp tác trong lĩnh vực y tế	Năm 1989
6	Ký lại Hiệp định hợp tác trong lĩnh vực giáo dục	Năm 1995
7	Ký lại Hiệp định hợp tác trong lĩnh vực y tế	Năm 1996
8	Nghị định thư về hợp tác nông nghiệp	Năm 2002
9	Nghị định thư về hợp tác giữa 2 Bộ Ngoại giao	Năm 2002
10	Hiệp định khung về hợp tác kinh tế - thương mại, văn hóa và khoa học - kỹ thuật	Năm 2002
11	Hiệp định Hợp tác thương mại	Năm 2002
12	Hiệp định Hợp tác trong lĩnh vực thủy sản	Năm 2004
13	Thỏa thuận hợp tác thương mại giữa Hiệp hội Công nghiệp Angola và Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam	Năm 2004
14	Hiệp định hợp tác trong lĩnh vực giáo dục và đào tạo; giáo dục đại học và đào tạo cán bộ	Năm 2008
15	Ký lại Hiệp định hợp tác thương mại	Năm 2008
16	Thỏa thuận hợp tác trong lĩnh vực kinh tế, kỹ thuật và văn hóa	Năm 2008
17	Nghị định thư về hợp tác trong lĩnh vực dầu khí	Năm 2011
18	Hiệp định miễn thị thực cho hộ chiếu ngoại giao và công vụ	Năm 2012
19	Hiệp định về hợp tác trên lĩnh vực an ninh và trật tự công cộng	Năm 2014

Nguồn: Cổng thông tin điện tử Bộ Ngoại giao Việt Nam.

*Email: huyendieuh0807@gmail.com

Cooperation in the medical sector between Vietnam and Angola

Dieu Huyen Ho*

*Institute for Africa and Middle East Studies, Vietnam Academy of Social Sciences,
176 Thai Ha Street, Trung Liet Ward, Dong Da District, Hanoi, Vietnam*

Received 21 February 2022; revised 18 March 2022; accepted 23 March 2022

Abstract:

Vietnam and Angola have established official diplomatic relations since November 12, 1975. After 47 years of cooperation, Angola has become one of the important partners of Vietnam in the African region. Medical cooperation between the two countries has been established since the signing of the Agreement on Cooperation in the health sector in 1984. By analysing the relevant sources of documents, the research aims to evaluate the status of medical cooperation between the two countries in areas such as exchange of experts, medical equipment support, and cooperation in disease prevention and control, thereby drawing out lessons learned about the potential of cooperation between Vietnam and Angola in the future. At present, the Angolan government is still in need of expanding and further promoting cooperation in the exchange of medical experts, mobilising the support of medical equipment and disease prevention and control from Vietnam. In the coming time, if barriers can be minimised and potentials and prospects can be promoted, bilateral cooperation in the healthcare sector will be more successful.

Keywords: Angola, cooperation, experts, medical, Vietnam.

Classification number: 5.13

dựng nhà ở xã hội cho quân nhân Angola có giá trị 3 tỷ USD. Trọng tâm mối quan hệ hợp tác giữa 2 nước là: y tế, giáo dục, nông nghiệp, dầu khí, khoa học kỹ thuật, xây dựng... Việc hợp tác dựa trên cơ sở những thỏa thuận đã có từ trước.

Về hợp tác xuất khẩu chuyên gia, lao động của Việt Nam sang các nước châu Phi, từ thập niên 1970-1990, vào thời điểm cao nhất, đội ngũ chuyên gia, lao động của nước ta ở châu Phi lên đến khoảng 6.000 người, tập trung ở các nước Angola, Mozambique, Madagascar, Libya, Algeria, Senegal... Đội ngũ chuyên gia này đã có nhiều đóng góp tích cực cho sự phát triển kinh tế - xã hội của các nước châu Phi, được chính phủ và người dân sở tại đánh giá tốt. Chuyên gia trên các lĩnh vực nông nghiệp, y tế, giáo dục và đội ngũ công nhân, lao động về xây dựng, thủy lợi, cầu đường của Việt Nam đã chứng tỏ tay nghề cao, cần cù, chịu khó [2].

Châu Phi là khu vực tập trung 24% các vấn đề sức khỏe toàn cầu, nhưng y tế còn khó khăn: chỉ chiếm 3% nhân viên y tế và chiếm chưa đến 1% chi phí y tế của thế giới. Angola là một trong những quốc gia thuộc khu vực này có chất lượng y tế nghèo nàn, lạc hậu nhất thế giới [3]. Hệ thống chăm sóc sức khỏe của Angola được chia làm 2 khu vực là khu vực nhà nước và khu vực tư nhân. Người dân được điều trị miễn phí tại các bệnh viện và phòng khám của nhà nước. Tuy nhiên, việc tiếp cận các dịch vụ y tế còn rất hạn chế, đặc biệt là việc thiếu hụt nghiêm trọng nhân lực y tế có trình độ chuyên môn cao. Bởi vậy, mặc dù được điều trị miễn phí, nhưng người dân vẫn lựa chọn khám bệnh tại các cơ sở y tế tư nhân. Angola có khoảng 28 triệu dân và chỉ có khoảng 6.400 bác sĩ, tức là 0,21 bác sĩ/1.000 dân. Một số lĩnh vực y tế chỉ có một bác sĩ chuyên khoa, thậm chí có những lĩnh vực không có bác sĩ chuyên khoa nào [4].

Từ cuối những năm 1970 đến nay, Việt Nam thường xuyên cử các chuyên gia nông nghiệp, y tế, giáo dục sang Angola hỗ trợ phát triển đất nước ngay sau khi đất nước này giành được độc lập, đặc biệt là trong những năm 1980. Trong lĩnh vực nông nghiệp, Việt Nam đã hỗ trợ Angola phát triển kỹ thuật trồng lúa nước, cà phê, cao su... Các đoàn chuyên gia Việt Nam đã cùng với chính phủ Angola khảo sát, nghiên cứu để tìm ra biện pháp nâng cao năng suất lao động, tạo thu nhập và cải thiện sinh kế cho người dân địa phương. Số lượng đội ngũ này không ngừng tăng lên, tính đến thời điểm hiện tại là gần 320 chuyên gia, chủ yếu là bác sĩ (khoảng 235 người, phân bố tại 14/18 tỉnh), giáo viên (khoảng 82 người, tập trung tại 4 tỉnh). Ngoài ra, cộng đồng người Việt ở Angola có khoảng 15.000 người, đa số là lao động phổ thông. Theo thông tin của Đại sứ quán Việt Nam tại Angola, người Việt ở Angola chia làm 3 nhóm chính: 1) Chuyên gia y tế, nông nghiệp và giáo dục làm việc theo thỏa thuận về hợp tác lao động đã ký giữa 2 quốc gia trong những năm trước; 2) Người thân, họ hàng của các chuyên gia nhóm một được bảo lãnh sang cư trú tại đây; 3) Lao động phổ thông sang Angola làm việc, chủ yếu là lao động bất hợp pháp [5]. Hiện tại, Việt Nam chưa cho phép các tổ chức, cá nhân đưa lao động sang Angola làm việc do các quy định trong điều khoản hợp đồng chưa đảm bảo quyền lợi của công dân. Tuy nhiên, theo quy định của pháp luật, công dân Việt Nam có quyền ra nước ngoài làm việc theo hình thức hợp đồng cá nhân. Bởi vậy, nhóm 3 chủ yếu là những trường hợp nhập cảnh theo hạn ngạch lao động mua lại từ Trung Quốc hoặc sang bằng thị thực du lịch có thời hạn ba tháng và ở lại làm việc hoặc nhập cảnh bằng thị thực lao động nhưng làm việc cho chủ sử dụng khác với chủ sử dụng có tên trên thị thực lao động. Mặc dù vậy, các cơ quan chức năng của Việt Nam và Angola đều không có thông tin cụ thể về số lao động bất hợp pháp này. Họ chủ yếu làm việc trong lĩnh vực xây dựng cho các cá nhân Việt Nam nhận các công trình nhỏ của người Angola hay làm việc tại các cửa hàng của người Việt Nam.

Bằng việc phân tích các nguồn tài liệu có liên quan, nghiên cứu hướng đến việc đánh giá về thực trạng hợp tác y tế giữa 2 quốc gia trên các lĩnh vực như: trao đổi chuyên gia, hỗ trợ trang thiết bị y tế

và hợp tác trong công tác phòng, chống dịch bệnh; qua đó rút ra bài học kinh nghiệm về tiềm năng hợp tác giữa Việt Nam và Angola trong tương lai.

2. Nội dung hợp tác

Hợp tác trong lĩnh vực y tế giữa Việt Nam và Angola chủ yếu tập trung trong việc trao đổi các đoàn chuyên gia, hỗ trợ trang thiết bị y tế, hợp tác trong công tác phòng, chống dịch bệnh... và chia làm hai giai đoạn, gắn với điều kiện lịch sử của quốc gia này từ khi giành được độc lập.

2.1. Giai đoạn 1975-2001: Thời điểm Angola đang trải qua nội chiến

Quan hệ hợp tác giữa Việt Nam và Angola trong giai đoạn này khá mờ nhạt, do lúc đó Angola đang trải qua nội chiến, chủ yếu tập trung vào trao đổi chuyên gia y tế.

Hợp tác trao đổi chuyên gia y tế: Tại Angola, chỉ có hơn 6.000 bác sĩ, trong đó hơn 900 bác sĩ là người nước ngoài và khoảng 3.000 bác sĩ đang làm việc trong khu vực công, khiến nước này trở thành một trong những quốc gia thiếu chuyên gia y tế trầm trọng [6]. Bởi vậy, nhiều quốc gia trên thế giới, trong đó có Việt Nam, đã tăng cường các hoạt động nhằm hỗ trợ Angola bổ sung đội ngũ nhân lực y tế.

Năm 1984, trên cơ sở Hiệp định khung về hợp tác Kinh tế - Thương mại, Văn hóa và Khoa học - Kỹ thuật (ký kết năm 1979), Việt Nam và Angola đã thông qua Hiệp định hợp tác trao đổi chuyên gia đặc biệt. Theo đó, khoảng hơn 200 chuyên gia y tế Việt Nam đã được cử sang làm việc tại Angola. Năm 1989, Việt Nam và Angola tiếp tục ký Hiệp định hợp tác trong lĩnh vực y tế và được ký kết lại vào năm 1996. Đây là các cơ sở pháp lý nền tảng để Việt Nam cử các đoàn chuyên gia y tế sang Angola giúp đỡ và điều trị cho các bệnh nhân.

Giai đoạn này Angola tập trung vào việc phát triển hệ thống chăm sóc sức khỏe ban đầu nên đa số các y, bác sĩ Việt Nam được cử về công tác tại các quận, huyện. Có đến 14/18 tỉnh có chuyên gia y tế là người Việt Nam với sự đa dạng về chuyên môn y tế. Đây đa phần là những y, bác sĩ biết tiếng Anh và tình nguyện đăng ký sang Angola công tác. Do đặc thù khí hậu nóng ẩm nên Angola thường xuyên xuất hiện các dịch bệnh như cúm, sốt rét, ruồi vàng... Bởi vậy, các y, bác sĩ quốc tế nói chung và các y, bác sĩ Việt Nam nói riêng gặp phải rất nhiều khó khăn trong đời sống cũng như công việc.

Trong giai đoạn nội chiến của Angola lên đến đỉnh điểm, nhiều cơ sở hạ tầng bị phá hủy, hơn 1,5 triệu người chết và khoảng 4 triệu người khác phải di tản. Khi chuyên gia các quốc gia khác phải trở về nước thì Đại sứ quán Việt Nam kêu gọi các chuyên gia tình nguyện ở lại, hỗ trợ Angola phục hồi và phát triển nền kinh tế. Đã có khoảng hơn 100 chuyên gia Việt Nam tình nguyện ở lại. Mặc dù trang thiết bị y tế không đảm bảo, thiếu thốn, cơ sở y tế lại lạc hậu, thường xuyên bị chiến tranh tàn phá, nhưng đội ngũ các y

bác sĩ và nhân viên y tế Việt Nam vẫn kiên trì làm việc, tích cực tham gia vào công tác tư vấn cũng như trực tiếp khám, chữa bệnh cho người dân. Họ còn tích cực tuyên truyền, vận động người dân Angola ăn ở sạch sẽ, thực hiện lối sống văn minh, giữ gìn vệ sinh môi trường để hạn chế tối đa việc gặp những vấn đề về sức khỏe. Cũng bởi vậy, nhiều bác sĩ Việt Nam được người dân Angola kính trọng, coi như ân nhân vì đã cứu sống họ và người thân của họ. Mặc dù chương trình hợp tác chỉ kéo dài trong 3 năm, nhưng ghi nhận những đóng góp, công lao của chuyên gia y tế Việt Nam nên khi cuộc nội chiến kết thúc, nhà nước Angola đã đề nghị các chuyên gia tiếp tục ở lại hỗ trợ đất nước. Hiện nay, nhiều chuyên gia Việt Nam được cử đi công tác từ thời kỳ đầu tiên trong những năm 1988, năm 1989 vẫn tiếp tục sinh sống và làm việc tại quốc gia châu Phi này.

Hoạt động hỗ trợ trang, thiết bị y tế: Ngoài số lượng chuyên gia y tế được đánh giá là thấp nhất trên thế giới [7] thì lĩnh vực y tế tại đây cũng gặp nhiều khó khăn do không có những trang, thiết bị y tế cơ bản nhất. Đất nước này luôn được đặt trong tình trạng thiếu thốn trang, thiết bị y tế; cơ sở hạ tầng y tế thì được đánh giá là nghèo nàn, lạc hậu. Trong giai đoạn từ năm 1985 đến năm 1995 chỉ có 30% dân số được tiếp cận với các dịch vụ y tế.

Sau khi giành được độc lập từ Bồ Đào Nha, Angola đã trải qua cuộc nội chiến kéo dài 27 năm, cũng trong thời điểm này, tỷ lệ mắc các bệnh truyền nhiễm đã tăng lên đáng kể. Cuộc nội chiến kéo dài tại Angola đã làm hỏng cơ sở hạ tầng y tế của nước này. Bởi vậy, bên cạnh việc đưa các đoàn chuyên gia sang giúp đỡ Angola phát triển lĩnh vực y tế, Việt Nam cũng có nhiều hoạt động hỗ trợ trang, thiết bị y tế, cải thiện cơ sở khám chữa bệnh [8]. Hoạt động này thường được kết hợp với các chuyến công tác của các chuyên gia y tế Việt Nam, đa phần tập trung vào các trang thiết bị y tế cơ bản.

2.2. Giai đoạn 2002-2022: Angola tái thiết nền kinh tế sau nội chiến

Giai đoạn 2002-2022, nội chiến tại Angola chấm dứt, quốc gia này bước vào thời kỳ tái thiết nền kinh tế, hoạt động hợp tác giữa 2 quốc gia có nhiều khởi sắc, tập trung vào các lĩnh vực: trao đổi chuyên gia y tế; hỗ trợ trang, thiết bị y tế; công tác phòng, chống dịch bệnh. Cùng với giáo dục, nông nghiệp, dầu khí, khoa học kỹ thuật, xây dựng thì y tế cũng được xác định là một trong những lĩnh vực ưu tiên hợp tác giữa Việt Nam và Angola trong giai đoạn này.

Hợp tác trao đổi chuyên gia y tế: Hệ thống giáo dục của Angola đã bị thiệt hại nặng nề sau cuộc nội chiến, trường học và hàng loạt trang thiết bị phục vụ hoạt động giảng dạy bị phá hủy, trình độ học vấn thấp, tỷ lệ mù chữ cao. Các công ty muốn hoạt động trong nước thường xuyên phải tìm nguồn lao động có tay nghề cao ngoài lãnh thổ quốc gia hoặc phải cung cấp các chương trình đào tạo cho lực lượng lao động địa phương. Tất cả các ngành nghề đều rơi vào tình trạng thiếu hụt chuyên gia, lao động trình độ cao. Tuổi thọ và việc đầu tư cho y tế công cộng của chính phủ ở mức thấp, tỷ lệ tử vong cao (chủ yếu liên quan đến vấn đề suy dinh dưỡng) đã làm

giảm quy mô lao động trong thời gian dài [9]. Bởi vậy, giai đoạn này Angola tích cực kêu gọi sự đầu tư, hỗ trợ cả về vật chất và nhân lực từ nhiều nước trên thế giới. Năm 2002, trước nhu cầu cần tiếp nhận nhiều bác sỹ và nhân viên y tế nước ngoài phục vụ cho mạng lưới y tế trong nước sau cuộc nội chiến, Chính phủ Angola đã mong muốn tiếp tục được hợp tác với Việt Nam. Giai đoạn từ năm 2003-2004, đáp ứng nhu cầu của chính phủ Angola, Bộ Y tế Việt Nam đã tích cực tuyển chọn, đào tạo và cử nhiều giáo sư, bác sỹ, y tá... có trình độ chuyên môn và ngoại ngữ tốt sang Angola làm việc. Tính đến quý I năm 2007, Việt Nam đã gửi khoảng 250 chuyên gia y tế sang làm việc tại Angola, ngang bằng với thời kỳ đỉnh cao trước đây tại Angola vào những năm 1980 [10]. Các mối quan tâm chính về sức khỏe ở Angola bao gồm sốt rét, thương hàn, lao, các bệnh truyền nhiễm và ký sinh trùng, bệnh đường hô hấp, tiêu chảy, bệnh tả, bệnh dại, bệnh sởi, bệnh thiếu máu hồng cầu hình liềm và các bệnh mạn tính không lây. Bởi vậy, Angola ưu tiên các chuyên gia y tế có chuyên môn trong việc chữa trị và phòng chống các loại bệnh này.

Bộ Y tế Angola coi việc hợp tác chuyên gia y tế với Việt Nam là ưu tiên hàng đầu, đã đề nghị Bộ Y tế Việt Nam cử thêm hơn 300 chuyên gia sang Angola xây dựng mạng lưới y tế cơ sở bao phủ khắp các tỉnh của Angola, đồng thời đào tạo đội ngũ cán bộ y tế có đủ khả năng thay thế khi chuyên gia Việt Nam về nước. Đội ngũ bác sỹ Việt Nam tại Angola là đông nhất trong tổng số chuyên gia các nước đang làm việc tại nước này [10]. Trong khoảng thời gian từ ngày 28/6/2007 đến ngày 5/7/2007, đoàn chuyên gia y tế Việt Nam gồm sáu bác sỹ đã có chuyến công tác kéo dài 1 tuần tại Angola để tăng cường năng lực tại các bệnh viện khu vực nông thôn của quốc gia này.

Hiện nay, Việt Nam vẫn duy trì việc tuyển chọn chuyên gia y tế sang làm việc tại Angola nói riêng và các nước châu Phi nói chung, chủ yếu tập trung vào các chuyên khoa như nội, ngoại, chấn thương, sản, nhi, gây mê hồi sức, tai - mũi - họng, mắt, răng - hàm - mặt, điều dưỡng gây mê hồi sức... Các chuyên gia được yêu cầu phải biết tiếng Bồ Đào Nha, tiếng Pháp hoặc tiếng Anh, đã tốt nghiệp bác sỹ, có chứng chỉ chuyên khoa định hướng sau đại học, bằng chuyên khoa cấp I, chuyên khoa cấp II hoặc tương đương. Nhóm chuyên gia này khi sang Angola sẽ nhận được mức tiền lương 3.000-4.000 USD/tháng, không kể lương tháng thứ 13 và các khoản phụ cấp, trợ cấp khác. Ngoài ra, họ còn được cấp nhà ở miễn phí với các tiện nghi tối thiểu tại đất nước này. Tuy nhiên, các chuyên gia làm việc tại thủ đô Luanda thì phải tự trả tiền thuê nhà. Ngoài tham gia vào công tác khám chữa bệnh, nhiều chuyên gia y tế còn được phân công giảng dạy tại các trường đại học y dược, tham gia nghiên cứu và sản xuất dược phẩm, thuốc chữa bệnh...

Cộng đồng người Việt tại Angola được hình thành sau khi Việt Nam cử các chuyên gia y tế và giáo dục sang giúp Angola khôi phục đất nước sau nội chiến. Ngày nay, cộng đồng này đã phát triển thành Hội người Việt Nam tại Angola, được Chính phủ Angola công nhận và cho phép hoạt động.

Hoạt động hỗ trợ trang, thiết bị y tế: Tàn dư từ cuộc nội chiến kéo dài gần 30 năm khiến nhiều hạng mục cơ sở hạ tầng của Angola bị phá hủy, tài nguyên bị khai thác nặng nề, không kiểm soát, thể chế chính trị và kinh tế kém phát triển, khả năng phục hồi chậm. Mặc dù chính phủ đã có nhiều nỗ lực nhằm cải thiện cơ sở hạ tầng và chất lượng cuộc sống của người dân nhưng việc tái thiết đất nước còn có thể phải kéo dài nhiều năm nữa. Hiện nay, chỉ 42% dân số Angola được sử dụng nguồn nước sạch, chỉ 60% được tiếp cận với điều kiện vệ sinh đảm bảo, chỉ có 4/10 người được sử dụng điện và 90% dân số tại các khu vực đô thị sống trong những ngôi nhà không đáp ứng những điều kiện tối thiểu [11]. Angola cũng là nơi có cơ sở hạ tầng phục vụ hoạt động y tế thuộc nhóm có chất lượng thấp nhất thế giới. Viêm phổi, tiêu chảy, sốt rét - những bệnh dễ dàng phòng ngừa và điều trị lại là nguyên nhân chính gây tử vong ở trẻ dưới 5 tuổi tại đây. Năm 2008, có đến 193,5/1.000 trẻ chết trước 5 tuổi [12]. Quốc gia này cũng là một trong những quốc gia có tỷ lệ tử vong ở trẻ sơ sinh cao nhất châu lục, trung bình là 610/100.000 ca sinh [13]. Bởi vậy, nhằm giúp Angola cải thiện hiệu quả chăm sóc sức khỏe nhân dân, kể từ khi nội chiến kết thúc, Việt Nam cũng có nhiều hoạt động nhằm hỗ trợ trang, thiết bị y tế cho quốc gia châu Phi này.

Tháng 9/2013, Đại sứ quán Việt Nam tại Angola đã tổ chức hội nghị gồm 60 chuyên gia trong lĩnh vực giáo dục, y tế và các doanh nghiệp, nhà thầu đang hoạt động tại Angola nhằm đưa ra giải pháp thúc đẩy hợp tác đầu tư giữa hai nước. Hội nghị đưa ra tuyên bố cần phải xây dựng một chiến lược chung để khai thác cơ hội cho các doanh nghiệp Việt Nam và Angola cải thiện việc chăm sóc sức khỏe nhân dân và tăng cường hợp tác thương mại. Nhiều doanh nghiệp và nhà thầu tham gia hội nghị đã thống nhất hợp tác xây dựng phòng xét nghiệm y tế chất lượng cao, bệnh viện đa khoa Việt Nam - Angola... và nhiều hạng mục phát triển khác. Bên cạnh đó, Angola còn đề nghị Việt Nam tăng cường hợp tác trong ngành dược, hỗ trợ xây dựng trung tâm kiểm nghiệm thuốc... [10].

Trong thời gian gần đây, Việt Nam và Angola cũng mở rộng quan hệ hợp tác trong các lĩnh vực y tế mà cả 2 cùng quan tâm như phòng, chống dịch bệnh, y học dự phòng, y học cổ truyền, sản xuất và cung ứng dược phẩm... Trong đó, việc sản xuất các sản phẩm y học cổ truyền đang được 2 bên đẩy mạnh đầu tư. Dược phẩm là một trong những mặt hàng xuất khẩu chủ yếu của Việt Nam sang thị trường Angola. Chính phủ Angola cho phép Công ty Kwanza Medi Viettech S.A chuyên nhập khẩu thuốc (sốt rét, lao, HIV, dịch truyền, huyết thanh...), dụng cụ y tế (băng, gạc, chỉ phẫu thuật...) của Việt Nam để giảm sức ép của Ấn Độ với mặt hàng này. Bộ Y tế cũng chỉ định Tổng Công ty Dược là đầu mối hợp tác với Công ty Kwanza Medi Viettech S.A.

Tính đến cuối năm 2014, các bác sỹ, chuyên gia y tế Việt Nam tại Angola đã xây dựng và trực tiếp điều hành sáu trung tâm y tế, phòng khám đa khoa... với quy mô khác nhau tại thủ đô Luanda. Với trang thiết bị hiện đại, những trung tâm này đã làm tốt công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân địa phương và người Việt Nam đang sinh sống và làm việc ở Angola. Các y, bác sỹ thuộc nhiều lĩnh

vực khác nhau như chuyên khoa nội, sản, nhi, chấn thương, ngoại, tim mạch... Các trung tâm y tế được ra đời trong bối cảnh thủ đô Luanda thiếu các dịch vụ chăm sóc y tế có chất lượng.

Công tác phòng, chống dịch bệnh: Dịch Covid-19 xuất hiện từ cuối năm 2019 tại Trung Quốc. Trước tính chất và mức độ nguy hiểm của dịch, ngày 11/3/2020, Tổ chức Y tế Thế giới (WHO) đã chính thức tuyên bố Covid-19 là đại dịch toàn cầu. Ai Cập là nơi xuất hiện trường hợp nhiễm Covid-19 đầu tiên ở châu Phi vào ngày 14/2/2020 và 2 tuần sau có nhiều bệnh nhân xuất hiện ở châu Phi cận Sahara và ở Nigeria. Tính đến ngày 2/3/2022, số ca nhiễm Covid-19 được xác nhận ở châu Phi lên tới 11.549.076 trường hợp, chiếm khoảng 2,62% các ca nhiễm trên toàn thế giới. Tính đến cùng ngày, số ca nhiễm Covid-19 trên toàn cầu là hơn 440,8 triệu ca, gần 5,99 triệu ca tử vong [14]. Tính đến ngày 2/3/2022, Angola nằm trong top 20 quốc gia có số ca nhiễm Covid-19 nhiều nhất tại khu vực châu Phi (bảng 2).

Bảng 2. Top 20 quốc gia có số ca nhiễm Covid-19 nhiều nhất tại châu Phi tính đến ngày 2/3/2022 xếp theo thứ tự giảm dần số ca nhiễm.

Tên quốc gia	Số ca nhiễm	Tên quốc gia	Số ca nhiễm
Nam Phi	3.677.686	Zimbabwe	237.503
Morocco	1.161.290	Uganda	163.301
Tunisia	999.441	Ghana	159.891
Libya	496.778	Namibia	157.275
Ai Cập	486.381	Rwanda	129.533
Ethiopia	468.786	Angola	98.746
Kenya	323.002	Cộng hòa dân chủ Congo	86.039
Zambia	313.203	Senegal	85.712
Algeria	265.079	Malawi	85.362
Nigeria	254.598	Eswatini	69.211

Nguồn: <https://www.statista.com/statistics/1170463/coronavirus-cases-in-africa/>.

Trước tình hình dịch bệnh Covid-19 diễn biến phức tạp trên toàn thế giới nói chung và tại Angola nói riêng, ngày 1/6/2020, Bộ Công an Việt Nam đã trao tặng 10.000 khẩu trang vải kháng khuẩn; 300 bộ quần áo kháng khuẩn và dung dịch sát khuẩn nhanh cho Bộ Nội vụ Angola nhằm chia sẻ một phần nguồn lực, hỗ trợ Angola ứng phó với đại dịch. Ngày 30/7/2020, Bộ Ngoại giao Việt Nam cũng chủ trì buổi Lễ trao tượng trưng số hàng hỗ trợ phòng, chống dịch Covid-19 của Chính phủ gồm khẩu trang vải kháng khuẩn, khẩu trang y tế và sinh phẩm xét nghiệm SARS-CoV-2 do chính Việt Nam sản xuất với tổng giá trị 250.000 USD cho Chính phủ và nhân dân các nước châu Phi gồm: Algeria, Angola, Mozambique, Nigeria và Nam Phi [15].

Tháng 4/2021, Việt Nam có chuyến bay đầu tiên sang Angola đưa công dân về nước kể từ khi bùng phát dịch Covid-19. Tuy nhiên, ngày 4/12/2021, nhằm chủ động ứng phó, kiểm soát tình hình dịch Covid-19 trong nước, đồng thời ngăn chặn nguy cơ xâm nhập và lây lan biến chủng Omicron vào Việt Nam từ các quốc gia khác, Cục Hàng không Việt Nam kiến nghị Bộ Giao thông Vận tải cho phép không thực hiện các chuyến bay, bao gồm cả chuyến bay

cứu trợ, từ 10 quốc gia châu Phi đến Việt Nam, trong đó có Angola (10 quốc gia châu Phi này gồm: Botswana, Eswatini, Lesotho, Mozambique, Namibia, Nam Phi, Zimbabwe, Malawi, Angola và Zambia; cấm nhập cảnh đối với hành khách có lịch sử đi qua các quốc gia này trong vòng 30 ngày trước khi vào Việt Nam). Ngày 5/1/2022, Bộ Giao thông Vận tải Việt Nam cũng đã ban hành công văn 58/BGTVT-HTQT về việc tổ chức chuyến bay Combo đưa công dân Việt Nam tại Angola về nước.

Có thể thấy rằng, trong bối cảnh dịch Covid-19 còn diễn biến phức tạp như hiện nay thì hai bên cần chú trọng hơn nữa vào vấn đề ngoại giao y tế, đặc biệt trong việc cung cấp các trang thiết bị phòng, chống dịch; hỗ trợ công dân về nước an toàn; trao đổi, trao tặng vắc-xin phòng Covid-19 và kinh nghiệm phòng, chống dịch. Theo Văn phòng WHO tại khu vực châu Phi, khoảng 83% liều vắc-xin được sử dụng tập trung ở 10 quốc gia, trong đó có Angola (9 quốc gia khác bao gồm: Morocco, Nigeria, Ethiopia, Ai Cập, Kenya, Ghana, Zimbabwe, Tunisia và Senegal). Như vậy, Angola không ở trong tình trạng thiếu vắc-xin phòng bệnh. Nhưng như đã phân tích ở trên, Angola thuộc nhóm 20 quốc gia có số ca nhiễm Covid-19 cao nhất khu vực. Bởi vậy, việc tăng cường trao đổi các kinh nghiệm phòng, chống dịch là điều vô cùng cần thiết trong bối cảnh hiện nay.

3. Kết luận và khuyến nghị

Trong bài viết này, tác giả đã phân tích về thực trạng hợp tác trong lĩnh vực y tế giữa Việt Nam và Angola kể từ khi Angola tuyên bố độc lập (năm 1975) đến nay theo 2 giai đoạn gắn với mốc thời gian diễn ra cuộc nội chiến tại quốc gia này. Có thể thấy rằng, trong những thời kỳ khác nhau, trọng tâm hợp tác giữa quốc gia cũng có nhiều thay đổi, nhưng vẫn tập trung vào các hoạt động hợp tác về trao đổi chuyên gia y tế; hỗ trợ trang, thiết bị y tế và trong công tác phòng, chống dịch bệnh. Giai đoạn năm 1975-2001 là thời điểm Angola đang trải qua nội chiến. Trên cơ sở Hiệp định đặc biệt về cử chuyên gia Việt Nam sang Angola (năm 1984), Hiệp định hợp tác trong lĩnh vực y tế (năm 1989 và ký lại năm 1996), Việt Nam đã nhiều lần cử các đoàn chuyên gia y tế sang Angola nhằm bổ sung đội ngũ nhân lực y tế cho quốc gia này, tập trung vào hệ thống chăm sóc sức khỏe ban đầu. Đã có đến 14/18 tỉnh của Angola có chuyên gia y tế là người Việt Nam đang công tác. Bước sang giai đoạn từ năm 2002 đến nay, Angola trải qua quá trình phục hồi, phát triển đất nước sau nội chiến. Hợp tác trong lĩnh vực y tế giữa 2 quốc gia đa dạng, phong phú hơn, chủ yếu bao gồm: trao đổi chuyên gia y tế; hỗ trợ trang, thiết bị y tế; công tác phòng, chống dịch bệnh và đều đạt được những thành công nhất định. Giai đoạn này, không chỉ các cơ quan nhà nước mà cả các cá nhân, tổ chức, doanh nghiệp của cả Việt Nam và Angola đều tích cực tham gia, qua đó củng cố mối quan hệ hợp tác hữu nghị giữa 2 quốc gia.

Từ những phân tích trong bài viết này, tác giả đưa ra một số khuyến nghị nhằm phát triển hơn nữa hợp tác trong lĩnh vực y tế giữa Việt Nam và Angola trong thời gian tới.

3.1. Trong việc hợp tác trao đổi chuyên gia y tế

Việt Nam hiện đang có đội ngũ chuyên gia y tế đông đảo tại Angola. Điều đó không chỉ hỗ trợ Angola trong việc chăm sóc sức khỏe nhân dân, mà các chuyên gia còn có kinh nghiệm về đất nước, con người, tình hình thị trường... của quốc gia này. Đây là một thế mạnh của Việt Nam, nếu tận dụng được sẽ thúc đẩy quan hệ kinh tế - thương mại giữa 2 nước.

Tuy nhiên, khoảng cách địa lý xa xôi; sự khác biệt trong văn hóa, ngôn ngữ, hệ thống luật pháp... cũng khiến việc kêu gọi và khuyến khích các chuyên gia y tế đi công tác tại quốc gia châu Phi này tương đối khó khăn. Bởi vậy, Việt Nam cần có cơ chế, chính sách phù hợp nhằm khuyến khích, tạo điều kiện để các chuyên gia y tế sang làm việc tại Angola. Bên cạnh đó, Đại sứ quán Việt Nam tại Angola cần làm tốt công tác liên hệ, cập nhật thông tin, tình hình chuyên gia Việt Nam tại Angola để làm cầu nối thúc đẩy hợp tác giữa 2 nước. Đội ngũ chuyên gia y tế Việt Nam tại Angola cần phát huy hơn nữa vai trò của mình trong việc hỗ trợ, phối hợp với nước bạn trong công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân. Cùng với đó, cần tận dụng mối quan hệ tốt đẹp của người dân Angola với nhóm chuyên gia này để tăng cường hợp tác trong các lĩnh vực khác như: văn hóa, giáo dục, kinh tế...

3.2. Trong hoạt động hỗ trợ trang, thiết bị y tế

Việt Nam cần tiếp tục hỗ trợ Angola trong việc hoàn thiện cơ sở hạ tầng y tế, cung cấp các trang, thiết bị y tế trên cơ sở nhu cầu và tiềm lực của Việt Nam và Angola. Đồng thời, cần xây dựng một chiến lược chung để khai thác cơ hội cho các doanh nghiệp Việt Nam và Angola cải thiện việc chăm sóc sức khỏe nhân dân và tăng cường hợp tác thương mại giữa hai nước.

Quốc gia này cũng gặp nhiều hạn chế trong việc quảng cáo và sản xuất các loại dược phẩm, đặc biệt là thuốc chống sốt rét và thuốc kháng sinh. Bởi vậy, thị trường dược phẩm là một thị trường tiềm năng mà nước ta nên khai thác trong thời gian sắp tới.

3.3. Trong công tác phòng, chống dịch bệnh

Thời gian tới, hoạt động phòng, chống dịch bệnh cần tập trung vào việc phòng, chống dịch Covid-19, đặc biệt là các hoạt động về cung cấp các trang thiết bị phòng, chống dịch; trao đổi, trao tặng vắc-xin phòng Covid-19 và kinh nghiệm phòng, chống dịch.

3.4. Trong các lĩnh vực y tế khác

Việc đẩy mạnh trao đổi chính sách, pháp luật, kinh nghiệm điều dưỡng, phục hồi chức năng cho thương binh, sản xuất và cung cấp chân giả cho đối tượng người có công cần được 2 nước quan tâm nhiều hơn nữa. Bên cạnh đó, vệ sinh an toàn thực phẩm, phòng chống HIV/AIDS, y tế dự phòng các bệnh truyền nhiễm... cũng là những lĩnh vực y tế mà Angola và Việt Nam đang chú trọng hợp tác trong thời gian gần đây.

Trong thời gian tới, cũng cần tập trung vào việc phát huy những tiềm năng y tế của Việt Nam tại Angola như: y học dự phòng, y học cổ truyền, sản xuất và cung ứng dược phẩm... Đồng thời, cần tăng cường hơn nữa các hoạt động trao đổi đoàn, ngoại giao nhân dân giữa 2 nước nhằm cung cấp, giới thiệu, quảng bá hình ảnh của Angola tại Việt Nam và ngược lại, qua đó thúc đẩy các hoạt động hợp tác trên nhiều lĩnh vực khác nhau giữa các bên, đặc biệt là lĩnh vực y tế.

Nhìn lại quan hệ hợp tác giữa Angola và Việt Nam trong lĩnh vực y tế thời gian qua, có thể thấy rằng, đây là một lĩnh vực có tiềm năng nhưng thực tế lại chưa phát huy được hết những tiềm năng đó. Trong thời gian tới, nếu hạn chế được các rào cản, tận dụng các lợi thế và cơ chế chính sách phù hợp thì hoạt động hợp tác sẽ đạt nhiều thành công hơn nữa.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] D.D. Do (2010), *Handbook of African Countries*, Encyclopedia Publishing House (in Vietnamese).
- [2] Q.T. Le (2010), "Current status of Vietnam - Africa relations recently", *Journal of African and Middle East Studies*, **7**(57), pp.37-44, (in Vietnamese).
- [3] M.Oliveira, E.Artmann (2009), "Características da força de trabalho médica Provincial de Cabinda, Angola", *Cad.Saúde Pública, Rio de Janeiro*, **25**(3), pp.540-550, DOI: 10.1590/S0102-311X2009000300009.
- [4] A. Oliveira, M. Fresta (2020), "Impact of international training of medical specialists for underdeveloped countries: Brazil - Angola experience", *Journal of Advances in Medical Education & Professionalism*, **8**(1), pp.50-52, DOI: 10.30476/jamp.2019.81744.1030.
- [5] T. Cuc (2013), "Vietnam has not allowed sending workers to Angola", *Government News*, <https://baochinhphu.vn/Tin-noi-bat/Viet-Nam-chua-cho-phep-dua-lao-dong-sang-Angola/169253.vgp>, accessed 10 December 2021 (in Vietnamese).
- [6] P. Ferrinho, N. Guimarães, H. Freitas, et al. (2020), "Formação inicial em ciências da saúde em Angola: comparação dos perfis dos alunos de diferentes cursos (medicina, enfermagem e TDT), em diferentes níveis de ensino (básico, médio e superior)", *Artigo Original*, **19**, pp.87-96, DOI: 10.25761/anaisihmt.360.
- [7] I. Fronteira, P. Ferrinho, H. Freitas, et al. (2021), "Medical faculty profile is an important determinant of student profile and future practice expectations of medical students in Angola", *BMC Medical Education*, **2**(1), DOI: 10.1186/s12909-021-02836-z.
- [8] D. Piggott, C. Karakousis (2011), "Timing of antiretroviral therapy for HIV in the setting of TB treatment", *Clinical and Developmental Immunology*, **2011**, DOI:10.1155/2011/103917.
- [9] BMI (2020), "Angola Country Risk Report", <https://store.fitchsolutions.com/all-products/angola-labour-market-risk-report>, accessed 20 January 2022.
- [10] T.N. Kieu (2008), "Vietnam - Africa expert cooperation: Challenges and prospects", *Journal of African and Middle Eastern Studies*, **10**(38), pp.27-36 (in Vietnamese).
- [11] F. Mona, O. Mæstad, N. Villami (2011), *Health Services in Angola: Availability, Quality and Utilisation*, CMI Report.
- [12] C. Connor, D. Averbug, M. Miralles, et al. (2010), *Angola Health System Assessment*, Health Systems.
- [13] World Health Organization (2010), *Trends in Maternal Mortality: 1990 to 2008*.
- [14] Statista.com (2020), "Number of coronavirus (COVID-19) cases in the African continent as of January 18, 2022 by country", <https://www.statista.com/statistics/1170463/coronavirus-cases-in-africa/>, accessed 20 January 2022.
- [15] Vietnamnet (2020), <https://vietnam.vn/vietnamese/viet-nam-trao-tang-vat-tu-y-te-ho-tro-cac-nuoc-chau-phi/452780.html>, accessed 20 January 2022.